

Ірина Хромова

кандидат історичних наук, науковий співробітник,
сектор генеалогічних та геральдичних досліджень,
Інститут історії України НАН України (м. Київ, Україна)
khromova_i@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2173-7071>

НУМІЗМАТИКА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія викладання нумізматика є актуальним й інформативним напрямом у світлі дослідження становлення цієї дисципліни в Україні і в світі загалом. На сьогодні це питання вивчене фрагментарно. Дослідники часто констатують поганий стан збереженості документів про діяльність навчальних закладів та низьку інформативність наявної джерельної бази стосовно викладання нумізматика. У статті акцентовано увагу на історіографічному аспекті означеної тематики і запропоновано огляд праць українських дослідників, присвячених становленню нумізматика як навчальної дисципліни. У більшості це наукові статті, розділи дисертаційних досліджень, довідники. Узагальненої праці, яка б охоплювала історію становлення нумізматика як навчальної дисципліни, в Україні не існує. Проте є ґрунтовні дослідження по окремих навчальних закладах. Аналіз матеріалу дозволяє виділити основні напрями дослідницьких пошуків, сучасний стан розробки проблеми та перспективні напрями для майбутніх студій. Хронологічно запропоноване дослідження обмежується тематикою періоду кінця XIX – першою половиною XX ст.

Ключові слова: спеціальні історичні дисципліни, нумізматика, лекції, університет, історіографія.

Нумізматика пройшла шлях інституалізації, невід’ємною складовою якого є і процес її становлення як навчальної дисципліни. Не лише формування дослідницьких осередків, практична робота з джерельною базою та праці окремих дослідників, а й структуризація матеріалу для ефективного викладу лекцій, на нашу думку, склали основні дисциплінарні аспекти розвитку цієї науки.

На сьогодні ми маємо посібники зі спеціальних історичних дисциплін, де кожную розглянуто в контексті генези української науки та її місця у світовому історичному процесі. Нумізматика належить до традиційних історичних дисциплін. Відтак спосіб подачі історії її становлення у довідковій літературі не відрізняється від решти і складається з методологічних основ, предметно-об'єктного поля та власне історії становлення як науки. Останнє нас і цікавить у першу чергу.

Становлення нумізматика як історичної дисципліни традиційно подається на тлі загальноєвропейських наукових процесів (зокрема в кін. XVIII – пер. пол. XIX ст.). Зауважимо, що тут йдеться саме про наукову складову, а не колекціонування загалом, яке склалося значно раніше. Наприкінці XIX ст. відбувається перша хвиля інституалізації світової нумізматичної науки – утворюються численні нумізматичні товариства, а також нумізматичні осередки у складі навчальних закладів.

Початок викладання нумізматика у Європі пов'язують із XVIII ст., коли в університетах Німеччини і Швеції були прочитані перші лекції з цієї дисципліни¹. Щодо процесу інституалізації нумізматика в Україні дослідники наголошують, що розвиток її “значною мірою визначався загальним станом науки тих країн, до складу яких входили українські землі: Російської держави, Речі Посполитої, Австро-Угорщини. При цьому в Росії Н. (нумізматика – *I. X.*) вважалася галуззю історичної науки, а в Австрії – розділом юриспруденції”².

Історію викладання нумізматика в загальноукраїнському контексті ґрунтовно не було досліджено. У довідкових же виданнях тема ця, як правило, згадується побіжно³. Проте

---

¹ *Козубовський Г.* Нумізматика // Спеціальні історичні дисципліни: довідник: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко [та ін.]. Київ: Либідь, 2008. С. 391.

² Там само. С. 391.

³ Див., зокрема, критичні зауваження у рецензії: *Ільків-Свидницький М.* Формування нового канону спеціальних історичних дисциплін в Україні? (Деякі критичні міркування з приводу видання:

інтерес до студій з історії становлення нумізматики як навчальної дисципліни у тому числі в останні роки зростає. Візьмемо для прикладу матеріал авторської колонки Сергія Гіріка “Самоорганізація науки і спеціальні історичні дисципліни: приклад нумізматики і боністики” на порталі *Historians.in.ua*. Автор зазначає: “У рамках аналізу ситуації, що склалася з інституціями історичної науки в Україні, особливо цікаво згадати про вузькоспеціалізовані дослідницькі центри. Увагу привертають групи істориків, котрі присвятили себе вивченню наук, об’єднаних назвою і навчальним курсом «спеціальні історичні дисципліни» (здається, нумізматики – чи не єдина з СІД, котрим пощастило викладатися в рамках окремого курсу майже на всіх істфаках країни)”⁴. І дійсно, на сучасному етапі існує велика кількість спецкурсів, викладених у навчальних програмах і численних посібниках. У межах даної публікації ми не ставили собі за мету аналіз ані сучасного лекційного матеріалу, ані його порівняння чи ретроспекції із початками викладання нумізматики у вищій школі на території України. Але така можливість відкрита для дослідників, адже відомо про публікації лекційних матеріалів принаймні поч. ХХ ст.⁵.

Спеціальні історичні дисципліни. Довідник: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко та ін. Київ: “Либідь”, 2008. 520 с.) // Вісник Львівського університету. Серія історична. 2010. Вип. 45. С. 722; *Горюхівський П. І.* Спеціальні історичні дисципліни: Курс лекцій: Навчальний посібник для студентів денної форми навчання. Умань: РВЦ Софія, 2010. С. 12.

⁴ *Гірик С.* Самоорганізація науки і спеціальні історичні дисципліни: приклад нумізматики і боністики. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/avtorska-kolonka/670>.

⁵ Наприклад: *Uhlich G.* Versuch einer Numismatik für Künstler, oder Vorschriften, wie auf alle Fälle Münzen im römischen Geschmacke zu entwerfen, und historische Gegenstände in anpassende Allegorien einzukleiden sind: herausgegeben von Gottfr. Uhlich, Priester aus den frommen Schulen, außerordentl. Lehrer der Numismatik und Diplomat. an der Univers. zu Lemberg. Wien, 1792. 119 s. URL: <http://mdz-nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bvb:12-bsb10685101-3>; *Данилевич В. Е.* Значение нумиз-

Головними центрами викладання нумізматики наприкінці ХІХ – поч. ХХ ст. дослідники виділяють Львівський, Київський та Харківський університети. З опрацьованого матеріалу скла-лося враження, що найбільше уваги приділялося вивченню нумізматики у Львівському університеті. Крім регіонального аспекту студії можна розподілити за тематичним спрямуванням. У першу чергу, маємо зауважити про існування досить обмеженої кількості публікацій – чи то вивчення безпосередньо проблеми викладання нумізматики, чи загалом спеціальних історичних дисциплін у закладах освіти на території сучасної України⁶. Існує також низка праць, присвячених вивченню історії нумізматичних зібрань університетів, де принагідно згадується про викладання нумізматики⁷. Наступною групою досліджень можна виокремити біографічні студії про відомих науковців, дослідження їх наукового внеску тощо, з яких також можна почерпнути інформацію щодо їхньої лекторської діяльності⁸. Не слід забувати і про доволі велику кількість студій з

матики в изучении русской истории // Записки Императорского Харьковского университета. Харьков, 1904. Кн. 4. С. 165–197.

⁶ *Шуст Р.* Нумізматична наука у Львівському університеті (кінець ХVІІІ–ХІХ ст.) // Львів: місто–суспільство–культура. Збірник наукових праць / За ред. М. Мудрого (Вісник Львівського університету. Серія історична. Спеціальний випуск). Львів, 1999. Т. 3. С. 249–257; *Шуст Р., Целуйко О.* Допоміжні / спеціальні історичні дисципліни у Львівському університеті: історіографія питання та перспективи подальшого дослідження // Історія та історики у Львівському університеті: традиції та сучасність (до 75-ліття створення історичного факультету): колективна монографія / За ред. Леоніда Зашкільняка та Павла Серженги. Львів: ПАІС, 2015. С. 141–153.

⁷ Див.: *Целуйко О.* До історії діяльності Музею сфрагістики й нумізматики Львівського університету у 1940–1950-х рр. // Музейний вісник. Науково-теоретичний щорічник. Запоріжжя, 2015. № 15/2. С. 25–36.

⁸ Наприклад, див.: *Ляскоронський В.* Спогади про В. Б. Антоновича // 3 іменем Святого Володимира. У 2 кн. / Упоряд. В. Короткий, В. Ульяновський. Київ: Заповіт, 1994. Кн. 1. С. 293–305; Син України: Володимир Боніфатійович Антонович: У 3-х томах / Упоряд.:

історії самих навчальних закладів, але з нашої специфічної тематики там вельми мало інформації.

Власне, вперше ми звернули увагу на питання викладання нумізматики в українських університетах, досліджуючи дисертаційні роботи, присвячені нумізматичній тематиці в Україні, що стало предметом однієї з наших публікацій⁹. Джерельна база таких студій є доволі специфічною. Дослідники констатують вагомий перестороги через поганий стан збереженості документів про діяльність навчальних закладів та обмаль інформації власне про викладання нумізматики у них. Саме тому на даний момент ми зупинилися на історіографічному аспекті означеної тематики і пропонуємо огляд праць українських дослідників, присвячених становленню нумізматики як навчальної дисципліни. Аналіз матеріалу дозволить виділити основні напрями дослідницьких пошуків, сучасний стан розробки проблеми та перспективи майбутніх студій. Хронологічно у цьому дослідженні ми обме-

---

В. Короткий, В. Ульяновський. Т. 2. Київ: Заповіт, 1997. 448 с.; *Мишук Г.* Рукописні документи історика та археолога В. Г. Ляскоронського (1859–1928) з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як джерело з історії нумізматики // *Бібліотечний вісник*. 2004. № 2. С. 27–31; *Гомоляко А.* В. Ю. Данилевич як дослідник історії Слобожанщини // *Український історичний збірник*. 2010. Вип. 13. С. 97–105; *Гордієнко Д. С.* Дві автобіографії Василя Ляскоронського (1909–1913) та його особова справа (1923) // *Український археографічний щорічник*. 2013. Вип. 18. С. 654–678. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uashch_2013_18_34; *Блащук С.* Микола Федорович Котляр: ескіз до портрета ученого // *Ukraina Lithuanica: студії з історії Великого князівства Литовського*. Київ: Ін-т історії України НАН України; Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. Т. IV. С. 10–15; *Сухий О.* Карби на гранях: слово про Ювіляра // *Вісник Львівського університету. Серія історична. Спеціальний випуск: На пошану професора Романа Шуста* / За ред. І. Підкови, Р. Сіромського, Р. Гарнавського. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. С. 13–17 та ін.

⁹ *Хромова І.* Нумізматичні студії в Україні. Академічний вимір // *Історіографічні дослідження в Україні*. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2018. Вип. 29. С. 272–292.

жуємося тематикою становлення нумізматики як навчальної дисципліни у XIX – першій половині XX ст. у студіях новітньої української історіографії.

Найменш вивченим до першого десятиліття XXI ст. виявилося питання історії нумізматичної науки у Харківському університеті. Тут варто виділити передусім дослідження О. Ковріжних з історії Харківського університету¹⁰. За відомостями автора, нумізмика викладалась у Харківському університеті на двох факультетах – юридичному та історико-філологічному протягом XIX – на початку XX ст., враховуючи певні перерви¹¹. На думку О. Ковріжних нумізматична наука в Харківському університеті “еволюціонувала згідно з загальними законами та правилами розвитку нумізматичної науки в університетах Російської імперії”¹². Він же дає короткий опис історії викладання нумізматики на території України, яке почалося у XVIII ст.

Перші згадки про такий спецкурс у Харківському університеті О. Ковріжних датує 1807 р. і згадує викладача-ад’юнкта Б. Рейта. Із джерел автор почерпнув інформацію про те, що, наприклад, статутом Харківського університету предмет “нумізмика” не визначався. Його викладання залежало власне від ентузіазму викладачів¹³. Рейт, на думку дисертанта, був єдиним викладачем спецкурсу “нумізмика” у згаданому закладі. Однак О. Ковріжних не вдалося виявити назву відповідного спецкурсу у розкладах занять, натомість інформацію виявлено серед студентських лекційних конспектів (датовані дисертантом періодом до 1816 р.). Робиться припущення, що Рейт міг читати такі лекції епізодично. Тематика самого викладу також не відома. О. Ковріжних припускає, що окремі питання нумізматики могли розглядатись під час вивчення інших предметів. Як приклад наводиться курс Г. Успенського “російські старожитності”, який

---

¹⁰ *Ковріжних О. С.* Нумізматична наука в Харківському університеті (XIX – початок XX ст.) [Текст]: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06; Харків: Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2012. 279 арк.: рис., табл.

¹¹ Там само. Арк. 175.

¹² Там само. Арк. 141.

¹³ Там само. Арк. 142.

був побудований на дослідженні вченого “Опыт повествования Российских древностей”: “Оскільки нам відомо, що в цьому дослідженні містяться відомості, пов’язані з грошовим обігом у Росії, то логічно припустити, що Г. Успенський у своїх лекціях зупинявся на питаннях російської нумізматики”¹⁴. У 30-х рр. практичні заняття з нумізматики у вільний від занять час проводив для студентів у мінц-кабінеті А. Валіцький. У др. пол. ХІХ ст. питання грошового обігу розглядав на своїх лекціях професор кафедри поліцейського права юридичного факультету К. Гаттенбергер. У 1893 р. спецкурс з римської монетної справи почав викладати Р. Шерцель¹⁵, а в 1903 р. – лекції на тему значення нумізматики у вивченні російської історії читав В. Данилевич¹⁶. Стосовно Шерцеля О. Ковріжних зазначає, що у розкладі занять історико-філологічного факультету такого предмету йому знайти не вдалося. Про курс писав сам Шерцель у своїй автобіографії. Дослідник також наголошує, що для Шерцеля і Данилевича ці лекції були знакові ще й тим, що ґрунтувалися на власних дослідженнях – докторській дисертації і статті, що згодом була опублікована в університетському виданні. Завдяки цим публікаціям можна уявити специфіку лекційного матеріалу. О. Ковріжних розглядає їх в окремому розділі. Нас цікавить короткий авторський огляд змісту. Почнемо з Р. Шерцеля, докторська дисертація якого була опублікована у вигляді монографії “Римское монетное дело” у Харкові 1893 р.¹⁷. У праці було розглянуто наступні аспекти: походження монет і грошей, монетні метали (мідь, срібло, золото, свинець), техніку виробництва монет у Давньому Римі, стилістичні особливості монет, зображення, герби і знаки римських монетарів, легенди, номінали, форми монет – плакіровані та забулені монети, медальйони, адміністративну площину монетного виробництва в Давньому Римі, стан римського монетного виробництва у республіканський період (період мінового торгу,

---

¹⁴ Там само. Арк. 142.

¹⁵ Там само. Арк. 143.

¹⁶ Там само. Арк. 144.

¹⁷ Там само. Арк. 169.

ліберальна система, редукція аса, введення в грошовий обіг срібної монети, секстантарна редукція, редукція срібної монети, унціальні та напівунціальні аси, вікторіати, золоті монети¹⁸. В. Данилевич у своїй статті здійснив огляд історіографії російської нумізматики з початку ХІХ ст. із критичними зауваженнями щодо деяких праць¹⁹. Загалом О. Ковріжних відзначає: “на розвиток викладання цього предмету (нумізматики – І. Х.), на наш погляд, вплинули два фактори. По-перше, це – наявність знавців нумізматики, оскільки всі вищезгадані викладачі були у тій чи іншій мірі нумізмати. Четверо з них (Б. Й. Рейт, Г. П. Успенський, А. Й. Валіцький, Р. І. Шерцель) у різні часи обіймали посаду завідувача університетського зібрання монет і медалей. Другим фактором була наявність в Харківському університеті багатого з наукової точки зору нумізматичного та медальєричного зібрання [...]. Гарний стан навчально-допоміжних закладів (серед яких був мінц-, а потім і нумізматичний кабінет) благотворно впливав на викладання предметів, у тому числі й нумізматики, для вивчення якої були необхідні демонстрації монет і медалей на лекціях [...]”²⁰.

Дозволимо собі також знову зауважити щодо специфіки джерельної бази історії формування нумізматики як предмету викладання, про що згадує О. Ковріжних. Тема викладання нумізматики на кафедрах університету до його досліджень була фактично не вивчена. У сучасній українській історіографії він є одним із першопрохідців²¹. Певною перешкодою під час роботи над дисертацією для автора стала відсутність значної частини архівних матеріалів, які загинули під час пожеж у роки революції 1917 р. і Другої світової війни²². У цьому криється одна з найголовніших проблем. Враховуючи знищення архівних матеріалів, дослідники брали за основу і продовжували розвивати некоректні твердження з дореволюційних студій. У цьому

---

¹⁸ Там само. Арк. 169–170.

¹⁹ Там само. Арк. 186.

²⁰ Там само. Арк. 144–145.

²¹ Там само. Арк. 192.

²² Там само. Арк. 10.

відношенні дисертація унікальна тим, що її автор зміг встановити істинну картину проблемних питань, проаналізувавши деякі праці і ввівши до наукового обігу рукописні матеріали, не вивчені до того часу²³. Однак, на думку дослідника, досі не вивчена проблема викладання нумізматики на кафедрах університету у дореволюційній та радянській історіографії. У підсумку він зазначає, що нумізматична наука в Харківському університеті на початку ХХ ст. “стояла на рівні кращих вітчизняних та закордонних університетів”²⁴.

Київський університет св. Володимира відомий своєю історичною школою і видатними ученими. Історія формування університетської нумізматичної збірки висвітлена достатньо повно, однак тема викладання тут нумізматики не була пріоритетним напрямом у дослідженнях. Утім існують студії, які включають загальний аналіз навчальних програм і планів у кін. ХІХ ст.²⁵. Про викладання нумізматики у ранній періоду існування Київського університету згадували у своїх працях з історії закладу ще М. Володимирський-Буданов і В. Шульгін. У праці останнього міститься трохи розширена інформація щодо організації навчального процесу на першому відділенні філософського факультету. Там, від “1834/1835 р.” “археологію філологічну разом з нумізматиною викладав той же Якубович (М. Якубович – І. Х.) протягом одного семестру, по півтори години на тиждень,

---

²³ Там само. Арк. 193.

²⁴ Там само. Арк. 76.

²⁵ З іменем Святого Володимира. Київський університет у документах, матеріалах та спогадах сучасників. У 2 кн. / Упоряд. В. Короткий, В. Ульяновський. Київ, 1994; *Крижевський А.* Вища гуманітарна освіта в кінці ХІХ ст. (на прикладі історико-філологічного факультету Університету св. Володимира). URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/2216>; Нариси історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 1834–2004 / Авт. кол. В. В. Різун, М. С. Тимошик, А. Є. Конверський та ін. Київ, 2004. 440 с.; Історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка: минуле й сьогодні (1834–2004 рр.) / Під ред. Г. Д. Казьмирчука. Київ, 2004. 356 с. тощо.

латинською мовою, по власних записах, керуючись Вінкельманом, Ернесті та Адіссоном”. Згодом ці дисципліни вилучили з переліку “філологічних предметів”.

Про нумізматичну школу Київського університету (В. Антонович, К. Болсуновський, В. Данилевич, В. Ляскоронський) йдеться в дослідженнях Г. Міщук, присвячених бібліотечним колекціям XIX – поч. XX ст. у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського²⁶. Зокрема, вона згадує про лекційну діяльність В. Ляскоронського: “У 1922 р. був професором Київського археологічного інституту при науково-дослідній кафедрі мистецтвознавства, читав курс лекцій з нумізматики²⁷ [...] В особовому архіві вченого зберігаються й творчі праці з нумізматики. Серед них слід виокремити матеріали, які, очевидно, використовувалися професором В. Г. Ляскоронським у період викладання ним в Київському археологічному інституті курсу лекцій із загальної нумізматики. До групи подібних досліджень належить рукопис його брошури «Нумізматика» (кн. 1 та 2) (1922), записна книжка «Нумізматика» (1923), нотатки з нумізматики й про археологічні знахідки²⁸. Побіжно згадується про лекції та семінар В. Антоновича, які проводились зокрема і в нумізматичному та археологічному музеях університету²⁹. Про лекційну діяльність

---

²⁶ Міщук Г. Рукописні документи історика та археолога В. Г. Ляскоронського (1859–1928) з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як джерело з історії нумізматики // Бібліотечний вісник. 2004. № 2. С. 27–31; *Її ж.* Бібліотечні колекції з історії нумізматики XIX – початку XX ст. у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського: історія формування та сучасний стан [Текст] : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08. Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2004. 203 арк.

²⁷ Міщук Г. Бібліотечні колекції з історії нумізматики XIX – початку XX ст... Арк. 147; *Її ж.* Рукописні документи історика та археолога В. Г. Ляскоронського... С. 28.

²⁸ Міщук Г. Бібліотечні колекції з історії нумізматики XIX – початку XX ст... Арк. 148.

²⁹ Там само. Арк. 149.

В. Ляскоронського в Київському археологічному інституті зазначається також у археографічній публікації Дмитра Гордієнка³⁰, який опублікував й особову справу В. Ляскоронського за 1923 р.

Цікава інформація про історію викладання нумізматики у Київському університеті міститься і в опублікованих спогадах студентів та викладачів. Наприклад, В. Ляскоронський писав про В. Антоновича у некролозі, зауважуючи, що він читав своїм слухачам приватні курси з археології, історичної географії, етнографії, нумізматики, палеографії та ін. Особливо цікавими були його лекції з археології, відомі під загальною назвою “Древності”: “... Лекції Володимира Боніфатійовича з руської історії та історії Литви завжди привертали багато слухачів, які виходили з аудиторії з почуттям глибокої поваги до обдарованого вченого. Щоправда, ці лекції не відрізнялись зовнішнім блиском, не відрізнялись ефективністю викладу, до чого і не прагнув покійний учений, але вони були завжди серйозними, змістовними, побудованими вкрай ретельно, обдумані і разом з тим надзвичайно просто, у зрозумілій формі”³¹. Ще одна цікава згадка про В. Антоновича як лектора міститься у спогадах В. Ляскоронського: “Особливо гарні були виклади В. Б. з перед монгольського періоду руської історії та з історії української козаччини [...] Як ворог всіляких ризикованих та мало обґрунтованих гіпотез, В. Б., розглядаючи деякі питання руського історичного життя, доходючи до пунктів, поза якими не знаходилось джерел в глиб минулих часів, зупинявся і, вважаючи питання за трудно розрішимо при сучасному стані джерелознавства, виявляв це просто і одверто. Інша річ, якщо до помочі мало вирішеним питанням з’являлись допоміжні дисципліни, що дають змогу слідкувати послідовні фази розвитку даного факту або явища на довшому протязі часу в глиб віків. Тоді В. Б. являвся

---

³⁰ Гордієнко Д. С. Вказ. праця. С. 665.

³¹ Ляскоронский В. В. Б. Антонович (Некролог) // Журнал Министерства народного просвещения. 1908. Ч. 15. Новая серия (№ 6). С. 72–73.

гарячим прихильником притягнення до справи тих допоміжних дисциплін”³².

Певні уявлення про дидактику викладання В. Антоновича дає у своїй публікації О. Тарасенко: “Поступовий методичний розвиток курсу російської історії з плином часу оформлювався у загальновизнані сьогодні семінарські заняття, заліки, іспити, співбесіди, реферування. Сама лекційна форма викладу поступово якісно покращувалась, подача матеріалу ставала більш науковою, проблемною. Включення до курсу російської історії предметів «джерелознавства» та «історіографії» з 70-х рр. XIX ст. робило розуміння історії як науки ґрунтовнішим, глибшим. [...] Дуже поважним додатком до лекцій були семінари професора Антоновича, на яких розроблялися окремі теми та питання періоду Київської Русі та Литовської держави”³³.

Представники київської нумізматичної школи відомі також своєю діяльністю за кордоном. Зокрема, Н. Турмис зазначає у додатках до своєї дисертації про лекційну діяльність ще одного відомого нумізмата – Валентина Шугаєвського: “У 1939–1941 рр. проф. Шугаєвський намагався зорганізувати кабінет нумізматки в Київському університеті, читав лекції аспірантам. В роки війни емігрував за кордон. У 1947 р. емігрував в США, де обраний дійсним членом Американської нумізматичної асоціації”³⁴. Варто відзначити, що діяльність, у тому числі викладацька, українських вчених-нумізматів за кордоном практично не досліджена. Водночас такі студії стали б якісним доповненням до узагальненої історії розвитку української нумізматки, якої нині не вистачає.

---

³² Ляскоронський В. Спогади про В. Б. Антоновича... С. 298–300.

³³ Тарасенко О. О. З історії становлення та розвитку історичної освіти в Київському імператорському університеті Св. Володимира (до 175 річчя від дня заснування) // Історична думка. 2010. № 1 (2). С. 53, 55. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/6385/1/O_Tarasenko_IS.pdf.

³⁴ Турмис Н. В. Історіографія нумізматки України періоду середньовіччя [Текст]: дис... канд. іст. наук: 07.00.06; Львів: Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2005. Арк. 256.

О. Беляя³⁵ у дисертаційному дослідженні “Джерела з історії грошового обігу Київщини XVII ст.” також приділяла увагу історіографічним аспектам³⁶. Однак серед прописаного розвитку нумізматичних досліджень та колекцій мінц-кабінетів (зокрема детально описана історія мінц-кабінету Київського університету), сам процес викладання дисципліни не зачіпається.

Історію викладання нумізматики у Львівському університеті вивчено найбільшою мірою. Н. Турмис у розділі “Нагромадження та систематизація нумізматичного матеріалу” дисертації “Історіографія нумізматики України періоду середньовіччя” звертається до історії наукового становлення нумізматики. Описуючи історіографію процесу оформлення від прикладної галузі до окремої дисципліни, авторка побіжно торкається теми дослідження нумізматики у вищих навчальних закладах. Ці праці стосуються переважно опису нумізматичних колекцій: “...У першій половині XX ст. питань формування нумізматичних колекцій в Україні в контексті історії наукових і навчальних закладів торкалися Л. Фінкель, Л. Стажинський (Львівський університет), В. Кентшинський (Осолоеніум) [...]. На Наддніпрянщині колекцію історико-філологічного інституту князя Безбородька в Ніжині описав І. Козловський”³⁷, також дослідниця згадує про опис нумізматичних колекцій Чернівецького університету І. Піддубним³⁸. Про це також у своєму дослідженні зазначає О. Ковріжних: “першим курс лекцій з цієї дисципліни почав читати учень Й.-І. Еккеля, вихованець Геттингенського університету (Німеччина), професор Львівського університету

---

³⁵ Беляя О. М. Джерела з історії грошового обігу Київщини XVII століття [Текст]: дис. ... канд. іст. наук № 07.00.09; Київ: Ін-т історії України НАН України, 1994. 223 арк.

³⁶ Там само. Арк. 11–44.

³⁷ Турмис Н. В. Історіографія нумізматики України періоду середньовіччя ... Арк. 10.

³⁸ Там само.

Готфрід Уліх (1743–1794). Він був автором, ймовірно, першого в Україні підручника з нумізматики...³⁹.

Ім'я Уліха також згадано в довідкових виданнях⁴⁰. Зокрема про те, що він очолив засновану у Львівському університеті у 1784 р. кафедру дипломатики, геральдики та нумізматики⁴¹. Уліх також є автором першого у Східній Європі опублікованого курсу лекцій з нумізматики.

Найбільш розлого тему викладання нумізматики у Львівському університеті дослідив Р. Шуст. У статті “Нумізматична наука у Львівському університеті (кінець XVIII – середина XIX ст.)” він висвітлює історіографію даної проблеми, зазначаючи, що попри постійний інтерес дослідників до розвитку допоміжних історичних дисциплін у Львівському університеті (Л. Фінкель, С. Стажинський, Я. Кісь, а також магістерська робота М. Ласкавської, що знаходиться у фондах Державного архіву Львівської області), такі дослідження не містять окремого розгляду проблеми нумізматики і не ґрунтуються на необхідному для такої тематики джерельному комплексі⁴². Натомість дослідження Р. Шуста спирається на джерельну базу з фондів Центрального державного історичного архіву України (м. Львів), музею історії Львівського державного університету імені Івана Франка (зокрема, дані про викладання нумізматики на філософському факультеті університету) та музею археології історичного факультету Львівського державного університету⁴³. У статті коротко описано початок викладання допоміжних історичних дисциплін у західноєвропейських університетах – саме у

---

³⁹ *Ковріжних О.* Нумізматична наука в Харківському університеті... Арк. 141.

⁴⁰ *Зварич В., Шуст Р.* Нумізматика. Довідник. Тернопіль–Львів: “Тернопіль”, 1998. С. 265.

⁴¹ Спеціальні історичні дисципліни: довідник: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко [та ін.]. Київ: Либідь, 2008. С. 391.

⁴² *Шуст Р.* Нумізматична наука у Львівському університеті (кінець XVIII – середина XIX ст.) ... С. 249.

⁴³ Там само.

XVIII ст. відбувся перехід від збору матеріалів до їхньої наукової систематизації, а її провідником у нумізматиці став Й. І. Еккель – засновник наукової нумізматики, який першим запровадив систематизацію монет за історико-географічним принципом, розробив основи монетно-вагових систем, типології, техніки монетної справи. “Він вперше запропонував використовувати монетні матеріали при розгляді питань політичної історії та історії культури”⁴⁴. Р. Шуст детально виклав історію викладання нумізматики у Львівському університеті. Після декрету імператора Йосифа II 1784 р. було створено кафедру дипломатики, геральдики і нумізматики – дисциплін, що на той час вважалися допоміжними не для історії, а для правознавства⁴⁵. Першим професором кафедри став Г. Уліх, наукову та викладацьку діяльність якого, включно із працею зі збереження університетської нумізматичної колекції, Р. Шусту вдалося достатньо глибоко проаналізувати. Особливу увагу приділено огляду його підручника нумізматики для студентів: “Написаний на основі найновішої літератури, він складався з двох частин: загальної нумізматики та спеціальної нумізматики. У першій частині автор подавав визначення та завдання нумізматики, висвітлював історію її розвитку. Там-таки розглядалися питання про походження монет, монетні метали, номінали монет та їх назви, розміри, монетно-вагові системи, вартість монет. У першій частині йшлося також про способи систематизації монет за хронологічним та географічним принципами. Друга частина підручника була присвячена характеристиці античних монет”⁴⁶. У 1792 р. було опубліковано ще одну книгу Г. Уліха з нумізматики, яку Р. Шуст характеризує як дещо розширену версію першого підручника. Там увагу було звернуто не тільки на античну, а вже і на середньовічну та ренесансну нумізматику⁴⁷. У викладацькій діяльності Г. Уліх користувався не тільки університетською збіркою монет і меда-

---

⁴⁴ Там само. С. 250.

⁴⁵ Там само.

⁴⁶ Там само. С. 251.

⁴⁷ Там само. С. 252.

лей, а й власною “невеликою збіркою копій монет та медалей, виконаних технікою лиття”⁴⁸. Після смерті Г. Уліха нумізматику викладав професор кафедри загальної історії А. Ценмарк. Йому також належить видання підручника з допоміжних дисциплін, куди нумізматику, однак, включено не було. У 1794 р. професором кафедри було обрано Ф. Вучіча, який читав нумізматику для студентів другого курсу за підручниками Г. Уліха та Й. Еккеля⁴⁹. 1805 р. Львівський університет було реорганізовано в ліцей, а кафедру нумізматики ліквідовано. Надалі нумізматику викладалася тут спорадично – А. Ценмарк у 1809–1810 рр. читав курс на основі підручника Й. Еккеля і своїх праць, не отримуючи за це додаткової платні⁵⁰. Після відновлення Львівського університету окремої кафедри відкрито не було, однак викладання спеціальних історичних дисциплін (нумізматики, як і раніше – на другому курсі) відновилося. Викладав нумізматику Ф. Вучіч, по смерті якого лекції доручили Й. Шперлю протягом року, далі наступний семестр вони не викладались взагалі, а протягом року до утворення окремої кафедри допоміжних історичних дисциплін у 1821 р. і до 1848 р. нумізматику викладав разом з іншими спеціальними дисциплінами Й. Маус. За цей час загальну історію та допоміжні історичні дисципліни було вирішено віднести до необов’язкових предметів⁵¹. Упродовж др. пол. XIX – пер. пол. XX ст. нумізматику в Львівському університеті не викладали.

Інформацію про викладання нумізматики у пізніший час можна знайти у дослідженні О. Целуйка, присвяченому історії діяльності Музею сфрагістики й нумізматики Львівського університету. У статті коротко описується міжвоєнна доба, коли у Львівському університеті було створено Заклад (Інститут) допоміжних історичних наук, який очолювали Я. Птасьнік (до 1930 р.) та Т. Модельський (1930–1939 рр.), а асистентами були

---

⁴⁸ Там само. С. 253.

⁴⁹ Там само. С. 254.

⁵⁰ Там само. С. 255.

⁵¹ Там само. С. 256.

Л. Харевічова, В. Вагнер та М. Гайсіг⁵². Аналізуючи історію музею та кабінету, автор пише: “Прихід радянської влади на західноукраїнські землі призвів до серйозних змін як у структурі процесу навчання, так і у професорсько-викладацькому та навчально-допоміжному складі Львівського університету. У 1939–1940 навчальному році було створено історичний факультет Львівського державного університету імені Івана Франка, у складі якого короткий період діяла кафедра допоміжних історичних дисциплін. Керівництво нею у статусі виконувача обов’язків було доручено Т. Модельському”⁵³.

Не можна оминати увагою спільної публікації Р. Шуста й О. Целуйка про історію викладання спеціальних історичних дисциплін у Львівському університеті⁵⁴. У ній схарактеризовано знакові праці з цього питання та подано інформацію про сучасні студії, що аргументує актуальність вивчення нумізматики як навчальної дисципліни⁵⁵. Автори принагідно згадують і про свої попередні публікації, присвячені розвитку допоміжних історичних дисциплін у повоєнний час, де вперше коротко проаналізовано викладацьку та наукову діяльність І. Шпитковського, Я. Кіся, В. Зварича, які викладали у 1940–1980-х рр. спеціальні історичні дисципліни, створили підручники та довідкові видання. Особливо наголошується на неперервності традиції викладання допоміжних історичних дисциплін у радянський період⁵⁶. У підсумках статті Р. Шуст та О. Целуйко окреслюють коло проблем. Зокрема, досі невивченим лишився дидактичний процес, різні періоди діяльності кафедри висвітлені неоднорідно, вказується на відсутність в Україні ґрунтового дослід-

---

⁵² Целуйко О. До історії діяльності Музею сфрагістики й нумізматики Львівського університету у 1940–1950-х рр. ... С. 27.

⁵³ Там само. С. 28.

⁵⁴ Шуст Р., Целуйко О. Допоміжні / спеціальні історичні дисципліни у Львівському університеті: історіографія питання та перспективи подальшого дослідження ... С. 141–153.

⁵⁵ Там само. С. 151.

⁵⁶ Там само. С. 152.

ження про розвиток спеціальних історичних дисциплін і розроблення відповідного підручника⁵⁷.

Побіжно тему викладання нумізматики розглянула Т. Ізбаш⁵⁸, яка у своєму дослідженні історії становлення античної нумізматики Північного Причорномор'я у XVIII – пер. чв. XX ст. тематично виокремила оформлення нумізматики як галузі історичної науки і один з параграфів присвятила темі викладання нумізматики в археологічних інститутах у кінці XIX – першій чверті XX ст. Власне, у цій дисертації вперше в історіографії розкрито етапи інституалізації античної нумізматики в межах розвитку всього історичного антикознавства⁵⁹. Отже, висвітлюючи процес розвитку навчальної дисципліни, Т. Ізбаш відштовхується від тези про тісний зв'язок нумізматики з археологією⁶⁰. З її дослідження можна почерпнути інформацію, яка дозволить порівняти розвиток викладання нумізматики у вищих навчальних закладах на території сучасної України із станом розвитку цієї дисципліни на загальному рівні закладів Російської імперії.

Для нас найбільш важливою стала інформація про Одеський археологічний інститут, що у 1921 р. відкрився за зразком Петербурзького і Московського археологічних інститутів⁶¹. На археологічному відділенні читався курс нумізматики, однак прізвище викладача дослідникам невідоме⁶². У серпні 1922 р. інститут було закрито. Упродовж 1917–1924 рр. існував Археологічний інститут у Києві. Дослідниця зауважує, що поява подібних інститутів у Росії в кін. XIX – пер.чв. XX ст. говорить про те, що рівень розвитку археології як науки вимагав

---

⁵⁷ Там само. С. 153.

⁵⁸ *Избаш Т. А.* Становление и развитие античной нумизматики Северного Причерноморья в России в XVIII – первой четверти XX вв. [Текст]: дис... канд. ист. наук: 07.00.06; Одесса: Одесский нац. ун-т им. И. И. Мечникова, 2004. 202 л.

⁵⁹ Там же. Л. 4.

⁶⁰ Там же. Л. 140.

⁶¹ Там же.

⁶² Там же. Л. 148.

спеціалізованої підготовки професійних кадрів, причому не тільки в галузі власне археології, але й нумізматики⁶³.

Власне дослідниця зазначає, що в “період сер. 80-х рр. XIX – пер. чв. 20-х рр. XX ст. нумізMATика стає повноправною і організаційно оформленою допоміжною історичною дисципліною, найважливішою частиною вітчизняного антикознавства”⁶⁴. У той же час переламним моментом у розвитку дисципліни авторка називає 20-ті рр. XX ст., коли “діяльність наукових товариств [...] і археологічних інститутів була перервана і в кінцевому випадку призвела до їх насильницького закриття у 1919–1924 рр.: радянською владою було зруйновано широку мережу науково-історичних, краєзнавчих і любительських товариств (у тому числі і нумізматичних) по всій країні, закрито археологічні інститути, реорганізовано університети та інші виші, що пояснювалось цілеспрямованою політикою нової влади на згортання гуманітарних дисциплін. Лише невеликому колу вчених дореволюційного загартування, головним чином зберігачам музеїв і викладачам вишів, вдалося зберегти окремі осередки нумізматичного знання і передати традиції вітчизняної школи нумізматики новим поколінням дослідників”⁶⁵. Власне, на цьому етапі ми і ставимо тематичну межу нашого історіографічного аналізу.

Вивчення особливостей розвитку нумізматики у радянський період, а також у незалежній Україні, вважаємо, має всі перспективи для окремої публікації. У подальшому таке дослідження, уніфіковане і доповнене ґрунтовним аналізом джерел (особливо навчальних планів, опублікованих матеріалів лекцій) може стати частиною загальних студій з історії викладання спеціальних історичних дисциплін в Україні.

Підсумовуючи, зазначимо, що найменш вивченим донедавна було питання історії нумізматики у Харківському університеті, де викладання цієї дисципліни на початку XX ст. стояло на рівні кращих вітчизняних та закордонних університетів. Однак, на

---

⁶³ Там же. Л. 148–149.

⁶⁴ Там же. Л. 164.

⁶⁵ Там же. Л. 165–166.

думку дослідників, досі не вивчена проблема викладання нумізматики у різні періоди, а також не проаналізовано дореволюційну та радянську історіографії, що тягне за собою поширення неточної інформації у сучасних дослідженнях. Київський університет відомий своєю нумізматичною школою та мінц-кабінетом, у формування якого зробили внесок найкращі тогочасні фахівці. Історія викладання тут нумізматики ще чекає на своїх дослідників і згадується у загальних студіях історії самого навчального закладу та працях біографічного характеру. Представники київської нумізматичної школи відомі також своєю діяльністю в еміграції. Проте вивчення діяльності, у тому числі викладацької, українських учених-нумізматів за кордоном на сьогодні – практично не досліджене питання. Водночас такі студії стали б якісним доповненням до узагальненої історії розвитку української нумізматики, якої нині не вистачає. Історію викладання нумізматики у Львівському університеті вивчено найбільшою мірою. Однак і там нерозкритими лишилися питання дидактики і нерівномірне висвітлення діяльності кафедри у різні часи її існування. Вдалося також почерпнути дуже короткі відомості про нумізматичні лекції у археологічних інститутах Києва та Одеси.

Дослідники акцентують увагу на колі питань, які потребують належного вивчення. Зокрема, це організація процесу викладання, використання у ньому матеріалів нумізматичних зібрань. Періоди діяльності кафедр висвітлені неоднорідно. Також вказується на відсутність в Україні ґрунтового дослідження про розвиток спеціальних історичних дисциплін, і зокрема нумізматики, де було б узагальнено всю наявну інформацію і визначено внесок кожного навчального осередка.

REFERENCES

1. Bielaia, O. M. (1994). *Dzherela z istorii hroshovoho obihu Kyivshchyny XVII stolittia* [Sources on the history of monetary circulation of the Kiev region of the XVIII century] (*Candidate's thesis*). Kyiv. [in Ukrainian].
2. Blashchuk, S. (2017). Mykola Fedorovych Kotliar: eskiz do portreta uchenoho. *Ukraina Lithuanica: studii z istorii Velykoho kniazivstva Lytovskoho*, (IV), 10–15 [in Ukrainian].

3. Homoliako, Andrij. (2010). V. Yu. Danylevych iak doslidnyk istorii Slobozhanshchyny. *Ukrainskyj istorychnyj zbirnyk*, (13), 97–105. [in Ukrainian].
4. Hordiienko, D. S. (2013). Dvi avtobiohrafii Vasyliia Liaskoronskoho (1909–1913) ta ioho osobova sprava (1923). *Ukrainskyj arkheohrafichnyj schorichnyk*, (18), 654–678. [in Ukrainian].
5. Ilkiv-Svydnytskyj, Mykola. (2010). Formuvannia novoho kanonu spetsialnykh istorychnykh dystsyplin v Ukraini? (Deiaki krytychni mirkuvannia z pryvodu vydannia: Spetsialni istorychni dystsypliny. Dovidnyk: navchalnyj posibnyk dlia studentiv vyschykh navchalnykh zakladiv / I.N. Vojtsekhivska (kerivnyk avt. kol.), V.V. Tomazov, M.F. Dmytrienko ta in. Kyiv: “Lybid”, 2008. 520 s.). *Visnyk Lvivckoho universytetu. Serii istorychna*, (45), 709–728. [in Ukrainian].
6. Izbash, T. A. (2004). *Stanovlenie i razvitie antichnoj numizmatiki Severnogo Prichernomorja v Rossii v XVIII – pervoj chetverti XX vv.* [Formation and development of the ancient numismatics of the Northern Black Sea region in Russia in the XVIII – first quarter of the XX centuries] (*Candidate’s thesis*). Odessa. [in Russian].
7. Khromova, I. (2018). Numizmatychni studii v Ukrainy. Akademichnyj vymir. *Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini*, (29), 272–292. [in Ukrainian].
8. Korotkyi, V. & Ulianovskiy, V. (Comp.). (1994). *Z imenem Sviatoho Volodymyra. Kyivskiy universytet u dokumentakh, materialakh ta spohadakh suchasnykiv* (Vol. 1). Kyiv. [in Ukrainian].
9. Kovrizhnykh, O. S. (2012). *Numizmatychna nauka v Kharkivskomu universyteti (XIX – pochatok XX st.)* [Numismatics at Kharkiv University (XIX – early XX centuries).] (*Candidate’s thesis*). Kharkiv. [in Ukrainian].
10. Kryzhevskiy, Anton. (2017). Vyshcha humanitarna osvita v kintsi XIX st. (na prykladi istoryko-filolohichnoho fakultetu Universytetu sv. Volodymyra). Retrieved from <http://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/2216> [in Ukrainian].
11. Mishchuk, H. (2004). Rukopysni dokumenty istoryka ta arkheoloha V. H. Liaskoronskoho (1859–1928) z fondiv Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho iak dzherelo z istorii numizmatyky. *Bibliotechnyj visnyk*, (2), 27–31. [in Ukrainian].
12. Mishchuk, H. A. (2004). *Bibliotechni koleksii z istorii numizmatyky XIX – pochatku XX st. u fondakh Instytutu rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V.I.Vernadskoho: istoriia formuvannia ta suchasnyj stan* [Library Manuscript Collections of the Numismatic History of XIX – beg.

of the XX c.c. from the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine: the Formation History and Modern Content.] (*Candidate's thesis*). Kyiv. [in Ukrainian].

13. Shust, Roman. (1999). Numizmatychna nauka u Lvivskomu universyteti (kinets XVIII – seredyna XIX). In M. Mudryi (Ed.). *Lviv: misto – suspilstvo – kultura: Zbirnyk naukovykh prats*. Lviv, (3), 249–257. [in Ukrainian].

14. Shust, R. & Tselujko, O. (2015). Dopomizhni / spetsialni istorychni dystsypliny u Lvivskomu universyteti: istoriohrafiiia pytannia ta perspektyvy podalshoho doslidzhennia. In L. Zashkilniak & P. Sierzhenga (Eds.) *Istoriia ta istoryky u Lvivskomu universyteti: tradytsii ta suchasnist (do 75-littia stvorennia istorychnoho fakultetu): kolektyvna monohrafiiia* (p. 141–153). Lviv. [in Ukrainian].

15. Sukhyi, O. (2019). Karby na hraniakh: slovo pro Yuviliara. In I. Pidkova (Ed.). *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia istorychna. Spetsialnyj vypusk: Na poshanu profesora Romana Shusta* (p. 13–17). Lviv. [in Ukrainian].

16. Tarasenko, O. O. (2010). Z istorii stanovlennja ta rozvytku istorychnoi osvity v Kyivskomu imperatorskomu universyteti Sv. Volodymyra (do 175 richchja vid dnja zasnuvannja). *Istorychna dumka*, 1 (2), 59. Retrieved from http://elibrary.kubg.edu.ua/6385/1/O_Tarasenko_IS.pdf [in Ukrainian].

17. Tseluiko, O. (2015). Do istorii diialnosti Muzeiu sfracistyky i numizmatyky Lvivskoho universytetu u 1940–1950-kh rr. *Muzejnyj visnyk. Naukovo-teoretychnyj schorichnyk*, (15/2), 25–36. Zaporizhzhia. [in Ukrainian].

18. Turmys, N. V. (2005). *Istoriiohrafiiia numizmatyky Ukrainy periodu serednovichchia* [Historiography of Ukrainian Numismatics in the period of medieval ages] (*Candidate's thesis*). Lviv. [in Ukrainian].

19. Voitsekhivska, I. N., Tomazov, V. V. & Dmytriienko, M. F. (Comp.) (2008). *Spetsialni istorychni dystsypliny: dovidnyk: navch. posib. dlia stud. vysch. navch. zakl.* Kyiv. [in Ukrainian].

20. Zvarych, V. & Shust, R. (1998). *Numizmatyka. Dovidnyk* (p. 464). Ternopil–Lviv. [in Ukrainian].

Iryna Khromova

Candidate of Historical Sciences (Ph.D. in History), researcher,
Sector of genealogical and heraldic research,
Institute of History of Ukraine NAS of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
khromova_i@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2173-7071>

NUMISMATICS IN UKRAINE'S HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS. RESEARCHES OF THE HISTORY OF EDUCATIONAL DISCIPLINE

The formation of numismatics as a science is traditionally presented against the background of European scientific processes, including late. XVIII – early XIX century. This is just about a scientific component, rather than collecting in general, which formed much earlier. An important milestone is the end of the XIX century. This time is characterized by a close connection of numismatics with the development of archeology, which, being a science of antiquity, included a number of auxiliary disciplines. There is a first wave of the institutionalization of the world numismatic science – numerous numismatic societies are formed. Numismatic centers are formed as the composition of educational institutions. These are, first and foremost, museums and minz-cabinets. But an important milestone is the teaching of special courses for students. Lecturers were prominent scientists, authors of extraordinary works on numismatics. Therefore, we consider the study of the formation of numismatics as a teaching discipline relevant and informative in the light of studying the history of this discipline in Ukraine and in the world at large. A similar issue has not been investigated separately in the Ukrainian context, but it has not disappeared from the perspective of numismatic historiographers, albeit in a limited amount of intelligence. However, in the history of the study of numismatics as a discipline, including, in recent years, the demand has increased. The teaching of numismatics in educational institutions has been investigated to date in different ways. The source base of such studios is quite specific. Researchers state significant caution because of the poor state of preservation of documents about the activity of educational institutions and the lack of information about the teaching of numismatics in them. That is why, at the moment, we have focused on the historiographical aspect of the topic and offer an overview of the works of Ukrainian researchers on the formation of numismatics as a teaching discipline. Analysis of the material will identify the main areas of research, the current state of development of the problem, critical issues and promising areas for future studies.

Chronologically, in this study, we limit ourselves to the subject of the formation of numismatics as a teaching discipline in the XIX – first half of the XX century in the studios of modern Ukrainian historiography.

Key words: *special historical disciplines, numismatics, lectures, university, historiography.*